

In memoriam Vjeranu Katunariću (1949. – 2023.)

17. listopada 2023. godine preminuo je prof. dr. sc. Vjeran Katunarić, jedan od posljednjih velikana i doajena hrvatske sociologije i društvenih znanosti općenito, ali koji je nezanemariv trag ostavio i u međunarodnoj znanstvenoj zajednici. On je formalno bio sveučilišni profesor, i to s takvom vrstom autoriteta koji opravdava da se ta profesionalna odrednica označi velikim slovom P. Mnogobrojne njegove kolegice i kolege kao i druge poštovatelje njegovih akademskih postignuća tužna vijest o njegovu fizičkom napuštanju naših redova zatekla je nespremnima jer smo, poznavajući lucidna promišljanja i radni entuzijazam uvaženoga i uvijek intelektualno budnog Profesora, očekivali još novih i intrigantnih znanstvenih uvida i spoznaja. Znalo se da neumorno piše, što nas je uljuljkivalo u uvjerenju da će još dugo biti među nama i ukazivati nam na uvijek nužna teorijski utemeljena kao i eventualna alternativna tumačenja svijeta oko nas. Zrno racionalne utjehe sadržano je u činjenici da njegovim suvremenicima i dolazećim naraštajima sociologa i društvenih znanstvenika zauvijek na raspolaganju ostaje Profesorov opsežan i tematski bogat znanstveni opus pohranjen u knjigama i časopisima.

Respektabilno akademsko djelovanje Profesora Vjerana Katunarića podjednako se odvijalo i na planu edukacije generacija studenata sociologije i na području znanstvenih istraživanja i produkcije. O tome svjedoči oko 45 godina rada sa studentima sociologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a potkraj profesorske karijere na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zadru, kao i gotovo 200 znanstvenih i stručnih radova objavljenih u zemlji i inozemstvu. Kao vrsni sociolog Profesor Katunarić nije bio orijentiran samo na jednu-dvije njemu omiljene ili društveno kurentne teme istraživanja, posebice ne na način da ih promatra izolirane od užeg i šireg društvenoga konteksta. Njegova područja interesa u nastavi i znanstvenim istraživanjima ponajviše su obuhvaćala povijest i teoriju sociologije, društveni razvoj i stratifikaciju, migracije i etničke odnose, interkulturalizam i kulturne politike te žene i društvo. Potonja tema osobito je zanimljiva jer je Profesor Katunarić bio pionir među hrvatskim sociolozima muškoga spola koji se njome bavio. On se, naime, počeo znanstveno baviti problemima društvenog položaja žena još kasnih 1970-ih godina kada su o toj prešućivanoj temi javno progovarale tek prve feministički usmjerene društvene znanstvenice i aktivistkinje. Promoviranje teme rodne neravnopravnosti zapravo nije iznenađujuće kada se u Profesorovim sociološkim analizama prepozna njegova velika senzibiliziranost za društvene nejednakosti te njihove izvore, oblike i implikacije. Tako su ga na globalnoj razini zanimali višestruko neravnopravni odnosi centra i periferije, a na individualnoj i

grupnoj socioekonomske, etničke, rodne, kulturne, obrazovne i ine diferencijacije. Uz to postoje i drugi fenomeni suvremenog društva – primjerice, od društvenog utjecaja novih tehnologija preko ubrzanog društvenog raslojavanja do promjena u lokalnim i globalnim odnosima moći – za koje je Profesor iskazivao interes i inovativno ih smještao u okvire poznatih socioloških teorija i hipoteza. Takvo njegovo djelovanje znatno je pridonijelo razvoju teorijske i nekoliko posebnih sociologija u Hrvatskoj.

O više nego uspješnoj akademskoj karijeri Profesora Katunarića već je puno rečeno i zabilježeno, pa je ovdje dostatno tek podsjetiti da je ona obuhvaćala i druge aktivnosti kao što su usavršavanja u inozemstvu, istraživačka suradnja s nekoliko domaćih i stranih znanstvenoistraživačkih ustanova, gostujuća predavanja na drugim domaćim i inozemnim fakultetima, sudjelovanje na znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu, sudjelovanje u radu stručnih tijela na fakultetima na kojima je radio i izvan njih, mentoriranje studentskih, magistarskih i doktorskih radova, recenziranje knjiga i članaka... Neka od tih ostvarenja premašuju uobičajene akademske „standarde“, a među njima se ističe činjenica da je bio dobitnik dviju državnih nagrada: za doprinos kulturi (1998.) i sociologiji (2003.) te najvišeg strukovnog priznanja Rudi Supek za osobiti doprinos razvoju hrvatske sociologije (2009.). Dodatno treba naglasiti da koliko god se podrazumijeva da etablirani znanstvenik recenzira članke i knjige, nije nužno da se u pravilu mlađi i neiskusniji kolege i kolegice osjećaju počašćeni i ponosni kao što je to bilo u prigodama kada im je Profesor Katunarić recenzirao, na primjer, znanstvenu knjigu ili bio član povjerenstva za izbor u više znanstveno zvanje. Već njegov pristanak na te poslove bio je znak da ima inicijalnog povjerenja u potrebnu kvalitetu recenziranog materijala ili kandidata za znanstveno napredovanje. Njegovi komentari, sugestije i pohvale recenziranih tekstova uvažavale su dobivene spoznaje i istodobno ukazivale na moguće drukčije interpretacijske elemente i obrasce, a sudjelovanje u valorizaciji znanstvenog rada mlađih kolegica i kolega bilo je jamstvo da nisu zalutali u znanost.

Za sve rečeno postoje pisani dokazi u nekom obliku, pa je stoga nezaobilazno na ovome mjestu ukazati na jednu posebno važnu osobinu Profesora Katunarića iako je smještena u sferi osobnih iskustava i usmene predaje. Riječ je o njegovoj spremnosti na neformalna intelektualna druženja ne samo sa svojim starim prijateljima/prijateljicama i relativnim vršnjacima/vršnjakinjama, nego i s mlađim kolegicama i kolegama, nerijetko od njihovih studentskih dana. Konsezualan je „juniorski“ osjećaj privilegiranosti što je cijenjeni Profesor podijelio s njima svoje vrijeme i razmišljanja zbog čega su imali prigodu uživati u svoj raskoši njegovih poticajnih zapažanja, digresija u područja umjetnosti i kulture koje pronalaze uvjerljiv put do socioloških uvida te britkih komentara javnog (samo)sramoćenja javnih (uglavnom moćnih) osoba. Gotovo je unisono prisjećanje na njegovu erudiciju, bogatstvo duha, smireni ton u elaboraciji zaključaka i predviđanja ma koliko bila uznemirujuća te suosjećanje i razumijevanje za nevolje i slabosti ljudi kojima se osjećao blizak. Mnoge njegove reakcije bile su potaknute nemirenjem s društvenim nepravdama i predrasudama, otpornošću ljudske

gluposti na obaviještenu i racionalnu argumentaciju te nasilnim, grubim i neobazrivo ophođenjem među ljudima. Svi kojima će ljudska dimenzija Profesora Vjerana Katunarića nedostajati mogu se utješiti ponajprije lijepim sjećanjima. A to nije tako malo jer su takve uspomene neotuđive i traju barem onoliko koliko i svi oni koji ih nose kroz život.

Vlasta Ilišin